

Питър Сингър

ЕТИКА В РЕАЛНИЯ СВЯТ

ЕСЕТА ЗА ЗНАЧИМИТЕ НЕЩА

София, 2026

Преводът е направен по изданието:

Peter Singer

ETHICS IN THE REAL WORLD

90 essays on Things That Matter

Copyright © 2023 by Peter Singer

All rights reserved.

© Издателство „Изток-Запад“, 2026

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© гл. ас. д-р Александра К. Трайкова, секция „Етически изследвания“, Институт по философия и социология при Българска академия на науките, превод, 2026

ISBN 978-619-01-1715-5

Питър
Сингър

Етика в реалния СВЯТ

Есета за значимите неща

Превод от английски
Александра Трайкова

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	9
БЛАГОДАРНОСТИ	15
ГОЛЕМИТЕ ВЪПРОСИ	17
Бледа синя точкица на прага на историята	19
На какво си струва да отдаваме значение?	23
Има ли морален прогрес?	26
Богът на страданието	31
Имате ли морален план? (с Агата Саган)	34
Готови ли сме за хапче за морал? (с Агата Саган)	37
Капанът на емпатията	40
Възможно ли е етиката да бъде преподавана?	43
С мисъл за мъртвите	46
Трябва ли това да е последното поколение?	49
ЖИВОТНИТЕ	53
Аргументи в подкрепа на веганството	55
Защо да обичаме домашните си любимци не е достатъчно (с Агата Саган)	60
Поуки от по-етичните яйца на Европа	63
Ако рибите можеха да крещят	66
Нацията на кенгурата	69
Кои от нас са личности?	72
Кравата, която...	75
Критерият за морален прогрес	78
Имат ли съзнание насекомите?	81
Освобождение за растенията?	84

ЖИВОТ И СМЪРТ	87
Същинската трагедия на аборта	89
Аборт, демокрация и отмяната на „Роу срещу Уейд“	92
Да лекуваме (или не) най-недоносените бебета	95
Истината за „милосърдното убийство“ на новородени	97
Трябва ли децата да разполагат с право на смърт?	100
Няма болести за старите кучета	103
Когато лекарите убиват	106
Смъртта като избор	109
ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ И ЕТИКА	
ПО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЯТА	113
Обществено здраве срещу лична свобода	115
Човешкият геном и генетичният „супермаркет“	118
Етически приемлива „редакция“ на гени (с Джулиан Савулеску)	121
Бъбреци за продан?	125
Преценката кой да живее и кой да умре	128
Оправдани ли бяха локдауните? (с Майкъл Плант)	131
Жертвите на неваксинираните	134
Премахване на табуто върху темата за световното население (с Франсис Кислинг и Джотам Мусингузи)	139
СЕКС, ПОЛ И ДЖЕНДЪР	143
Трябва ли кръвосмешението между пълнолетни братя и/или сестри да бъде третирано като престъпление?	145
Хомосексуалността не е неморална	148
Лична работа?	150
Какво значение трябва да има полът? (с Агата Саган)	153
Да забраним ли буркините?	157
Доводи за легализиране на сексуалния труд	160
ДА СТОРИШ ДОБРО	163
Подвеждане на благотворителните организации под отговорност	165
Добра благотворителност, лоша благотворителност	168
Сгриващите сърцето каузи са нещо хубаво, но...	171

Моралната цена на скъпите произведения на изкуството	175
Екстремен алтруизъм	178
Животите, които спасихте	181
ЩАСТИЕ	185
Щастие, пари и раздаването им	187
Можем ли да увеличим brutното национално щастие?	190
Моралната неотложност на психичното здраве (с Майкъл Плант)	193
Затворници на болката	196
Без ограничение върху усмивките	199
Щастлива въпреки всичко	202
ПОЛИТИКА	205
Фискалните кризи на бащите основатели	207
Защо да гласувате?	210
Трябва ли да разполагаме с право на гражданство?	213
Игра на шпиони	216
Актуален ли е Маркс в наши дни?	219
Трябва ли да почитаме расистите?	222
Насилието ли е начинът да се преборим с расизма?	225
Оправдани ли са бунтовете? (с Катаржина де Лазари-Радек)	228
ГЛОБАЛНИ ПРОБЛЕМИ	231
Дилемата с бежанците	233
Възможна ли е отворената дипломация?	236
Париж и съдбата на Земята	239
Моментът на Грета Тунберг	242
Как да бъде спрян Путин?	245
НАУКА И ТЕХНОЛОГИЯ	249
Ясен довод в подкрепа на „златния“ ориз	251
Живот по поръчка	254
Мечтата за дигиталната ера	257
Трагичната цена на ненаучността	260

СВОБОДА И ОТГОВОРНОСТ	263
Свободата на словото, Мохамед и Холокостът	265
Свободата на словото и фалшивите новини	267
Защо „Гугъл“ сгреша	270
Поддържането на свободни дискусии	273
ЖИВОТ, РАБОТА, ЗАБАВЛЕНИЕ	277
Защо да плащате повече?	279
Отвъд традиционното семейство (с Агата Саган)	282
Майки тигрици или майки слоници?	285
Доколко почтени сме?	288
Морално неприемлив ли е допингът?	291
Приемливи ли са измамите във футбола?	294
Защо да изкачвате връх Еверест?	297
Размисъл за сърфинга	300
БЪДЕЩЕТО	303
Трябва ли непременно да доживеем до 1000 години?	305
Трябва ли роботите да имат права? (с Агата Саган)	308
Може ли изкуственият интелект да бъде етичен?	310
Бихте ли станали киборг? (с Агата Саган)	313
Предотвратяване на изчезването на човешкия вид (с Ник Бекстед и Мат Уейдж)	316
Трябва ли да колонизираме Космоса? (с Агата Саган)	321
Извънземните имат ли права?	324
Източници	327
Показалец	333

ВЪВЕДЕНИЕ

Всички ние правим избори от етично значение понякога без дори да го осъзнаваме. Твърде често приемаме, че за да живеем етично, е достатъчно просто да се подчиняваме на общоприетите правила, започващи с „Не бива...“. Този възглед за етиката обаче е непълен. Той не отчита доброто, което бихме могли – и би трябвало – да сторим за онези в по-неблагоприятно положение от нашето не само в собствената ни общност, но и навсякъде другаде по света, където имаме възможност да помогнем. Редно е да насочим загрижеността си също и към бъдещите поколения и към съзнателните същества от други видове, а евентуално и към съзнателния изкуствен интелект или извънземните – ако някога се сблъскаме с тях.

Друга важна етична отговорност се отнася до ролята ни на граждани в едно демократично общество: да участваме в колективните решения, вземани от това общество. Много от тези решения сами по себе си също включват избори от етично значение. Хората с академична подготовка в областта на етиката или моралната философия биха могли да изиграят ценна роля в обществените дискусии по тези въпроси. Днес това не се смята за спорно твърдение, но когато бях студент, самите философи заявяваха, че е грешка да се мисли, че те имат някакви специални експертни познания, квалифициращи ги да разглеждат съществени въпроси от етичен характер. Общоприетото разбиране за тази дисциплина – поне в англоговорещия свят – беше, че философията се занимава с анализ на думи и понятия и че тя е неутрална, що се отнася до значимите етични въпроси.

Съмнявам се, че щях да продължа да се занимавам с философия, ако това мнение беше надделяло. За щастие – или поне за мое щастие, – радикалното студентско движение от края на 60-те и началото на 70-те години на миналия век промени начина, по който се практикува и преподава моралната философия. В ерата на войната във Виетнам, когато освен това се зараждаха борбите срещу расизма, срещу сексизма и за по-чиста и безопасна околна среда, студентите

настояха университетските курсове да станат по-тясно обвързани с важните въпроси на деня.

Философите отговориха на това искане, като се завърнаха към корените на своята дисциплина. Те си припомниха примера на Сократ, който разпитвал своите сънародници атиняни какво е необходимо, за да водим добър и справедлив живот, и събраха смелостта да зададат същите въпроси на своите студенти, а впоследствие и на по-широката общественост.

Първата ми книга, написана на фона на граждански размирици срещу расизма, сексизма и войната във Виетнам, задава въпроса кога неподчинението е оправдано в една демокрация.* Оттогава продължавам да разглеждам основно теми, които вълнуват хората извън катедрите по философия. Някои академици все още смятат, че написването на книга за широката публика е под нивото им и че с писането на коментари за вестник само биха паднали още по-ниско. На следващите страници ще откриете селекция от моите по-кратки писания. Вестникарските колонки често са мимолетни, но тези, които съм подбрал за вас, обсъждат непреходни или все още нерешени проблеми. Ограничението от 1000 думи изисква ясен и директен подход. Разбира се, в този тип кратки есета е невъзможно научните изследвания да бъдат представени така, че да получат адекватна преценка от други учени, и неизбежно се губят някои от смисловите нюанси, характерни за по-дълги есета.

Хубаво е колегите ви във философските среди да оценяват това, което правите, но лично аз преценявам успеха на работата си и по въздействието, което моите книги, статии и лекции оказват върху хората с интерес към етичния начин на живот. Според едно проучване среднестатистическата статия в рецензирано научно списание бива прочетена изцяло от едва десет души.** Колонка с коментар в голям вестник може да бъде прочетена от десетки хиляди или дори милиони, като някои от тези читатели може би ще променят мнението си по важен въпрос и дори начина си на живот. Знам, че това се случва, защото много хора са ми споделяли, че моите писания са ги накарали да се откажат от използването на продукти от животински произход, да започнат да правят дарения на благотворителни организации и – поне в един случай – да дарят бърбек на непознат. Освен тези анекдотични доказателства разполагам и с научни такива – както описвам във „Възможно ли е етиката да бъде преподавана?“, аз участвах в първите контролирани проучвания, според които дискусиите в час по философия могат да доведат до реални промени в живота на студентите. Есетата в уводната част на книгата ще хвърлят нужната светлина върху моя

* *Democracy and Disobedience* (Oxford: Clarendon Press, 1973). – Б.а.

** Asit Biswas and Julian Kirchherr, „Prof, No One Is Reading You,“ *Straits Times*, 11 април 2015 г., <http://www.straitstimes.com/opinion/prof-no-one-is-reading-you>. – Б.а.

подход към етиката, но може би ще е добре да разкажа малко повече за него и тук. Моралните преценки не са субективни по начина, по който са субективни преценките ни за вкус. Ако и те бяха чисто и просто субективни, да спорим по етични въпроси щеше да ни изглежда също толкова безсмислено и безполезно, колкото да спорим кой е най-добрият вкус сладолед. Признали сме, че вкусовете на хората се различават и няма „правилно“ количество чесън, което да добавим към салатения дресинг; но смятаме, че си струва да спорим относно легализирането на асистираното самоубийство.

Етиката не е и просто въпрос на изразяване на интуитивните ни реакции на отвращение или одобрение – дори ако мнозина споделят нашата морална интуиция по даден въпрос. Може да имаме вродени реакции на отвращение, които са спомагали за оцеляването на предците ни във времената, когато те са били социални бозайници, но все още не точно хора. Тези реакции невинаги ще бъдат надежден критерий за правилно и грешно във все по-голямата и сложна глобална общност, в която живеем днес. Ето защо се налага да използваме способността си да разсъждаваме.

Имаше време, когато смятах, че този вид разсъждения могат единствено да „разплетат“ импликациите на една по-основна етична позиция, която в крайна сметка също е субективна. Вече не мисля така. Както твърди и Дерек Парфит в основния си труд, „Относно нещата, които имат значение“ (*On What Matters*) – който обсъждам по-нататък в тази книга в есето „На какво си струва да отдаваме значение?“, – има обективни етични истини, които можем да открием чрез задълбочени разсъждения и размисъл.* Ала за онези, които отхвърлят идеята за обективни етични истини, следващите есета могат да се четат като опити да осмислим импликациите на етичния ангажимент, възприет под една или друга форма от мнозина мислители, но може би най-добре формулиран от великия философ на XIX в. Хенри Сиджуик:

от гледна точка на Вселената (ако мога да се изразя по този начин), доброто на който и да е не е по-важно от това на когото и да било друг; освен ако са налице специални основания да се смята, че в единия случай е вероятно да бъде реализирано повече добро, отколкото в другия.**

* Derek Parfit, *On What Matters*, 2 vols. (Oxford: Oxford University Press, 2013). Peter Singer (ed.), *Does Anything Really Matter* (Oxford: Oxford University Press, 2017) е сборник с анализи и коментари върху този труд, на които Парфит отговори в третия том на *On What Matters* (Oxford: Oxford University Press, 2017). За моите собствени възгледи относно обективността на етиката Вж. Katarzyna de Lazari-Radek and Peter Singer, *The Point of View of the Universe* (Oxford: Oxford University Press, 2014). – Б.а.

** Henry Sidgwick, *The Methods of Ethics*, 7th edition (London: Macmillan, 1907), p. 382. – Б.а.

Сиджуик е бил утилитарист, какъвто съм и аз. Вярвам, че веднъж след като започнем да подлагаме на съмнение еволюционно и културно обусловените интуитивни реакции, чрез които подхождаме спрямо въпроси, проблеми и предизвикателства от морално естество, утилитаризмът става най-лесно защитимата етична гледна точка – твърдение, което е по-подробно разгледано и аргументирано в книгата ми „Гледната точка на Вселената“ (*The Point of View of the Universe*), написана съвместно с Катаржина де Лазари-Радек.* Въпреки това утилитаризмът не е подразбиращата се позиция в настоящата книга – някои от есетата тук са написани заедно с друг автор, който не е утилитарист. Това е така, защото по много от обсъжданите въпроси моите заключения произтичат както от утилитарни, така и от неутилитарни позиции. Предвид практическата важност на тези въпроси, като един добър утилитарист, аз би трябвало да се стремя да пиша за възможно най-широка аудитория, а не само за тесен кръг ревностни утилитаристи.

Някои от следващите есета разглеждат теми, с които съм добре запознат: етиката на отношенията ни с животните, въпросите на живота и смъртта и задълженията на богатите към онези, които живеят в крайна бедност. Други изследват теми, по които моите възгледи вероятно почиват на по-слаба осведоменост: етиката на продажбата на бъбреци или на отглеждането на генномодифицирани култури, моралния статут на съзнателните роботи и дали кръвосмешението между пълнолетни братя и сестри е нередно от етична гледна точка. Мотивът за човешкото щастие и неговото насърчаване играе ключова роля в моите етични възгледи, така че той е тема на цяла група статии. Сред по-личните есета е размисълът за сърфинга, който ми осигури възможност за освежаваща почивка от размислите по другите теми, обсъждани в тази книга.

Това издание се различава от предишното отчасти защото светът, в който се появява, е различен от света през 2016 г. От 90-те есета в тази книга 37 са нови за нея и много от тях обхващат текущи етични въпроси – например генномодифицираните човешки ембриони, ограниченията върху свободата на изразяване, етиката на изкуствения интелект, удължаването на човешкия живот, карантините и задължителните ваксинации, целящи да смекчат въздействието на пандемията от Ковид-19, расизма и бунтовете, последвали убийството на Джордж Флойд, колонизирането на Космоса и руската инвазия в Украйна, която отново повиши риска от широкообхватен международен конфликт и дори ядрена война. Някои от тези есета са групирани в специален нов раздел – „Бъдещето“, където разглеждам въпроси, които очаквам да стават все по-важни през идните едно-две десетилетия. Други са разпръснати из цялата книга.

* Вж. Katarzyna de Lazari-Radek and Peter Singer, *The Point of View of the Universe* (Oxford: Oxford University Press, 2014). – Б.а.

Това издание се отличава от предишното не само по това, че съдържа нови есета, но и по това, че всички есета, независимо кога са били написани първоначално, са изцяло актуализирани. Така например есето на тема „Какво значение трябва да има полът?“ е написано и публикувано за пръв път в отговор на дисквалифицирането на Джена Талакова от финала на конкурса „Мис Вселена Канада“ през 2012 г., защото не е била „жена по рождение“. Актуализираната версия на есето проследява проблема чак до успехите на Лиа Томас – която също не е „жена по рождение“ – в колежанските състезания по плуване за жени в САЩ през 2022 г.

Читателите, които са вече запознати с мнението ми по някои теми, може да се изненадат от възгледите ми по други. Опитвам се да остана отворен към различни идеи, аргументи и доказателства, като същевременно избягвам просто да се спускам по една и съща предсказуема политическа линия. Ако все още не сте убедени, че философите наистина има с какво да допринесат по въпроси от всеобщ интерес, надявам се, че този том ще ви помогне да се убедите. Нещо повече – надявам се да проумеете, че ако искаме да се справим с многобройните предизвикателства, пред които е изправено съвременното човечество, ще трябва да обсъдим етичните аспекти на тези предизвикателства по начин, който да надхвърли партийните и политическите разделения, за да намери най-добрите решения за всички ни.